

Ковнік С. І.,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української та зарубіжної літератур
Криворізького державного педагогічного університету

ФУНКЦІЇ ПОДІЇ-ФАТУМУ В НОВЕЛІ П. ЗЮСКІНДА «ГОЛУБ»

Анотація. Статтю присвячено аналітичному вивченню функцій подій-фатумів у новелі П. Зюскінда «Голуб». Подія-фатум забезпечує стрімкість та динамічність розвитку сюжету твору літератури, максимально сконденсовує розвиток подій навколо головного персонажа твору. Для осмислення функції події, пов'язаної з появою голуба, П. Зюскінд переповів причини ізоляції головного персонажа від навколишнього світу. Письменник акцентував увагу на тому, що дитинство та юність головного персонажа Ноеля були зіткані з низки таких подій, про які він волів не згадувати. Письменник використав можливості події-фатуму для розкриття трагедії самотності головного персонажа. Рятуючись від голуба як вісника смерті, Ноель порушив низку табуованих для нього принципів. Він пересилив себе і пішов на контакт із зовнішнім світом, від якого він усе життя тікав. У всіх сферах його життя після появи голуба відбувся колапс. На роботі він втратив свою сфінксівську незворушність, був розгубленим та неухважним. Подія-фатум порушила його душевну рівновагу. Він постійно роздумував над тим, що означає поява голуба, де взявся той птах, як знайти нову точку опори у своєму житті або знову відродити душевну рівновагу.

Письменник дуже майстерно передає психологічний стан самітника, акцентуючи увагу на перебігу його емоцій та настроїв. Життєвий колапс у долі самотньої людини – це неймовірна трагедія, адже принципово міняється усталений та звичний перебіг одноманітних подій, котрі були передбачуваними.

Подія-фатум спричиняє навіть порушення душевної рівноваги головного персонажа. Він перебував у стані емоційного напруження, адже поява птаха стає справжньою життєвою проблемою для Ноеля.

Помічено, що подія-фатум спровокувала активізацію низки фобій у Ноеля, а фобії, як відомо, найчастіше виявляються у надто емоційних та вразливих людей. Фобія викликана підвищеним відчуттям страху на певний подразник (голуба) не підлягала жодному логічному обґрунтуванню. Безпорадність Ноеля викликає співчуття. Йонатан Ноель не зміг пристосуватися до навколишнього світу, його звички з часом стали безглуздими, а життя – позбавленим будь-якого сенсу. На жаль, він цього не усвідомлював до зустрічі з голубом. Подія-фатум змусила Йонатана боротися із собою, долати життєві труднощі.

Ключові слова: фобія, розбалансованість, колапс, непередбачуваність, усталеність.

Постановка проблеми. Відомо, що події як визначальні причино-наслідкові фактори життєдіяльності людей уже давно цікавлять мислителів і науковців. На особливе вивчення заслуговує такий тип подій, як подія-фатум. На думку Т. Гребенюк, події і як явища, і як процеси важливі в житті персонажів творів літератури, тому їх потрібно вивчати дуже уважно. Учена дослідила функції події у творах української літератури кін.

XX – поч. XXI ст., обравши такі жанри, як наукова фантастика, фентезі, альтернативні історії, утопії та антиутопії, містика, авантюрна проза, бойовик, детектив, суб'єктна та гумористично-сатирична проза. Вона звернула увагу, що «жанр певною мірою пояснює специфіку подій у складі твору» [3, с. 40], тобто функції події нерозривно пов'язані з особливостями жанру.

Т. Гребенюк у своїй праці використовує такі поняття: «інверсійна подієвість», «подієвий потенціал», «подієві гнізда», «подієвий каркас», «подієві моделі», «подієві конструкти», «подієва схема» та ін. Проте переважна частина цих понять стосується особливостей функціонування події у творах великих жанрів української літератури, тоді як зміст, форма, ознаки та функції події у малих жанрах потребують спеціального дослідження.

Як відомо, подія-фатум групує творчий матеріал залежно від задуму письменника, окрім того, об'єднує навколо себе персонажів, є тлом вияву їх рис характеру через деталі, забарвлює поведінку, мовлення, жести, настрої. Відомо, що саме новела зберігає найважливішу стійку ознаку – івентність (подієвість), яка розкриває спосіб організації змістоформи вказаного жанру.

Незважаючи на зовнішній лаконізм, новелістична подієвість є масштабною у межах конкретного художнього простору та його контексту: «Жанр новели має величезні можливості в малому показувати велике» [1, с. 98]. Основою твору малих жанрів часто стають яскраві, особливі, нечувані, рідкісні або ж унікальні події, які мають такі найголовніші функції: інтригувати, зацікавлювати та навіть вражати читача

Подія-фатум у новелі може мати зовнішню (обставини зовнішнього життя) та внутрішню (переворот внутрішнього світу людини, поглядів, характеру, зміна її психічного стану завдяки погляду, слову, мовчанню тощо) причинності. У новелах подія-фатум має лінійний напрям розгортання. Відсутні епізодичні, зовсім далекі за змістом додаткові події описового характеру, які особливо не впливають на сюжет. Стрімкість та динамічність розвитку події-фатуму надають сюжету новели деякої сконденсованості дії, увиразнюють її перебіг.

Отже, події набувають особливої значущості у творах малих жанрів, оскільки саме там вони виявляються як важливі фактори змісту твору. Ще важливішими стають функції подій-явищ і подій-процесів тоді, коли подаються не як закономірні й неминучі, а як вигадані чи випадкові. Саме у такий спосіб художньо моделював події у своїй новелі «Голуб» П. Зюскінд. Письменник акцентував увагу реципієнта на тому, яку саме роль відіграє подія-фатум у долі самотньої людини, а ще вказав на те, як такого типу подія змінює усталений спосіб її життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новела «Голуб» (1987) П. Зюскінда в українському літературознавстві активно почала досліджуватися в останнє десятиліття XXI століття.

Дослідники цього твору торкнулися аспектів образності кольороназв у творі (У. Карабін), порушили проблеми сучасної лінгвостилістики на матеріалі новели П. Зюскінда «Голуб» (В. Муратова). Отже, цей твір, як бачимо, поки не став об'єктом усебічного вивчення з точки зору літературознавства, а тому аналітичне дослідження функцій події-фатуму в новелі П. Зюскінда «Голуб» сприятиме розширенню уявлень про функціональні особливості подій у прозових творах малих жанрів у цілому.

Мета статті – шляхом аспектного аналізу вивчити функції події-фатуму в новелі П. Зюскінда «Голуб».

Виклад основного матеріалу. Починаючи оповідь про життя Йонатана Ноеля, автор одразу акцентує увагу на тому, що подія з голубом «...зненацька перевернула його буття» [4, с. 3]. Отож, усталений спосіб життя головного персонажа новели суттєво і непередбачувано змінився. Для осмислення функції події, пов'язаної з появою голуба, П. Зюскінд переповів причини ізоляції головного персонажа від навколишнього світу. Він здійснив екскурс у дитинство Ноеля й узагальнив, що в його житті трапилося стільки подій, про які той навіть не хотів згадувати. З усього, що з ним відбулося, він зробив висновок: «...людям довіри немає і що, тільки тримаючись від них подалі, можна спокійно жити» [4, с. 7]. Недовіра до людей змусила Ноеля максимально самоізолюватися. А це сприяло розміреності його життя, впорядкованості всіх тих, процесів, які відбувалися в житті головного персонажа.

Так, визначальною подією свого життя Ноель уважав день виходу на пенсію. Для когось ця дата може видатися сумною, але не для головного персонажа, який до неї активно та ретельно почав готуватися після п'ятдесяти років: «*Під ліжком зберігався десяток пляшок червоного вина, серед них одна Chateau Cheval Blanc grand cru classe, яку тримав до дня свого виходу на пенсію в 1998 році*» [4, с. 13]. У такий спосіб письменник акцентує увагу на тому, що у житті головного персонажа несподіваність або ж раптовість не мали місця, адже все було спланованим та передбачуваним. Як не дивно, головний персонаж жив не теперішніми турботами, а майбутніми, бо страшено боявся того, що щось може піти не за планом.

Максимальна ізолюваність від світу породила у Ноеля страх зустрічі з будь-якою людиною, особливо з іншими співмешканцями будинку, в якому він жив. Він болісно та з острахом уранці йшов до туалету, аби нікого не зустріти. Довго прислухався до чужих кроків за дверима. Усе це свідчить про те, що у Ноеля сформувався психологічний комплекс, який із часом почав активно прогресувати.

Подію-фатум у житті головного персонажа П. Зюскінд презентує так: «*Він саме зібрався переступити поріг, навіть підняв ногу – ліву, яка ось-ось мала зробити крок, – коли раптом побачив його*» [4, с. 19]. Вигляд голуба породив страх у Йонатана, а точніше – «смертельне враження». Саме це маленьке створіння було найнеочікуванішим для головного персонажа. Він навіть не допускав думки, що ця пташка може опинитися у його помешканні. Перші думки, які виникли в його голові, були пов'язані зі смертю. Для Ноеля голуб стає знаком смерті, а його поява суттєво змінює звичний спосіб життя головного персонажа. Свідомість Йонатана Ноеля миттєво оживає, час перестає минати монотонно, голуб спричинив колапс у його одноманітному житті. Він уперше за стільки років покидає свою кімнату, порушує звичний спосіб свого

життя і, що головне, робить ті речі, яких ніколи не робив. Усе це викликає у нього несамовитий страх: «серце гупало аж під горлом» [4, с. 42].

У внутрішніх монологів Ноеля розкривається вся трагедія його самотності. Він приймає рішення залишити свою кімнату, бігти світ за очі, аби тільки не бачити голуба.

Рятуючись від голуба як вісника смерті, Ноель порушив низку табуваних для нього принципів. Одним із них було спілкування з консьержкою Рокар, яку він зазвичай обходив десятою дорогою. Його драгувало те, що ця жінка постійно пильно вдивлялася в його постать. Її погляди для Йонатана були нібито докорами за нікчемність його буття.

Подія з голубом суттєво вплинула на якість життя головного персонажа. На роботі він втратив свою сфінксівську незворушність, був розгубленим та неухважним. Подія-фатум порушила його душевну рівновагу. Він постійно роздумував над тим, що означає поява голуба, де взявся той птах, як знайти нову точку опори у своєму житті, аби знову відродити душевну рівновагу.

Усі ці думки постійно тривожили його, він нервував, не міг сконцентруватися, був розбалансованим. До того ж цей стан негативно вплинув на його здоров'я. Ноель в один момент відчув погіршення зору. Письменник майстерно передає психологічний стан самотника, акцентуючи увагу на перебігу його емоцій та настроїв.

Головний персонаж сам створив проблему: «*він був настільки зайнятий цією жахливою думкою, що повторний короткий сигнал не зовсім проник у його свідомість*» [4, с. 76].

Подія-фатум спровокувала активізацію низки фобій у Ноеля, а фобії, як відомо, найчастіше виявляються у надто емоційних та вразливих людей. Фобія, як правило, викликана підвищеним відчуттям страху на певний подразник. Це нав'язливий страх, котрий загострюється у тих чи інших ситуаціях і не підлягає логічному обґрунтуванню. Так, логічному обґрунтуванню не підлягає страх головного персонажа перед брудом та результатами випорожнень людей, тварин, птахів. Уперше цей страх він пережив у тридцятирічному віці, коли випадково побачив як випорожнюється французький безхатченко клошар. Це видовище для Ноеля виявилось жахливим і страхітливим. Воно породило в його свідомості різноманітні асоціації та роздуми: «*Що могло бути жалюгіднішим, ніж бути вимушеним привселюдно оголовати зад? Де було більше приниження, ніж ці спузені штани, ця скоцюрблена поза, ця вимушена, потворна нагота? Що було безпомічнішого та принизливішого, ніж принука робити сороміцьку справу на очах цілого світу? Нужда?*» [4, с. 87]. І щоразу, коли пригадував цей епізод, він здригався. І ось через двадцять років він знову пережив страх, але вже страх перед фізіологією – випорожненнями голуба.

Отже, подія-фатум реанімувала фобії головного персонажа, змусила знову пережити стан огиди. Він відчув те, як страх бути оголеним перед загалом та відсутність можливості усамітнитися у своїх інтимних справах, заволодів ним остаточно. Зелені цятки на підлозі від голуба стали потужним поштовхом до загострення фобії та нервового збентеження.

Найбільше у своєму житті він боявся того, що може опинитися на місці клошара. Подія-фатум знову повернула його до роздумів тридцятирічної давнини про клошара. Йонатан розмірковував над тим, як і він може опинитися на місці цього чоловіка. Після зустрічі з голубом це відчуття ще більше заго-

стрилося і стало несамовито його гнітити. Він почав утрачати впевненість у собі, у завтрашньому дні. Ці події неймовірно гнітили головного персонажа. Після вторгнення «стороннього» у світ Ноеля він відчув ворожість до оточення, але сам не спромігся протистояти обставинам.

Зустріч із голубом змусила Йонатана багато над чим замислитися. Так, він дійшов жакливого висновку: «сутність людської свободи полягає у володінні клозетом і що він володіє цією суттєвою свободою» [4, с. 86]. А далі він самого себе запевняв: «Так, він правильно влаштував своє життя! Він мав досить щасливе існування. Не було нічого, зовсім нічого такого, про що варто було б жалкувати чи в чомусь заздрити іншим людям» [4, с. 86].

Навіть звичайна ситуація з розірваною кишенею змусила його нервувати: «Йонатан відчув, як адреналін шугонув у кров, та лоскитлива речовина, про яку він якось читав...» [4, с. 104]. Але саме ця ситуація спонукала його шукати допомоги у людей, адже Йонатан зрозумів, що він сам не здатен дати собі ради. І коли мадам Топель погодилася зашити дірку на його штанах, Ноель відчув особливе полегшення та радість від того, що йому допоможуть. Проте відтермінування строків полагодження його штанів знову його засмутило. Письменник, моделюючи світ самотньої та маленької людини, акцентує увагу на дріб'язкових та буденних деталях, котрі здатні викликати стрес та відчай у її житті.

Ноель у стані безвиході ненавидів самого себе, адже його драгувало те, що він не може рішуче протидіяти таким жалюгідним життєвим обставинам.

Таким чином, головний персонаж Йонатан Ноель викликає щире співчуття; він так і не зумів пристосуватися до навколишнього світу, його звички з часом стали безглуздими, а життя – позбавленим будь-якого сенсу. На жаль, він цього не усвідомлював до зустрічі з голубом. Ця зустріч (подія-фатум) виводить героя з рівноваги, порушує спокій, який він нарешті знайшов у своїй кімнатці. Подія-фатум змусила Йонатана боротися із собою. З одного боку, переважають звички, розміреність та одноманітність життя, з іншого – він починає втрачати впевненість у собі.

Висновки. Отже, аспектний аналіз новели «Голуб» П. Зюскінда показав, що подія-фатум у структурі сюжету твору виконує низку важливих характеротворчих, пізнавальних, психоаналітичних функцій. Вона вдало komponує навколо себе мікроподії, надає динамічності розвитку сюжету, максимально напружує психологічне та емоційне сприйняття твору, є потужним поштовхом для розкриття різноманітних психологічних станів головного персонажа.

Подія-фатум у новелі «Голуб» П. Зюскінда є неочікуваною, непередбачуваною і неминучою у житті головного персонажа. Вона спричиняє справжній колапс у звичному перебігу буття Йонатана Ноеля, змушуючи його докорінно міняти спосіб життя, працювати над собою.

Композиційно подія-фатум посідає місце між зав'язкою та кульмінацією новели. Її проміжне становище у структурі сюжету свідчить про те, що вона акумулює усі складники композиції твору. У такий спосіб письменник надає їй значущості та змістовної вагомості.

Письменник використовує функції події-фатуму для того, щоб показати реципієнтові, що такий раптовий збіг обставин здатен змусити людини, яка самоізолювалася від усіх зовніш-

ніх подразників, боротися із самим собою і, що головне, навчитися переборювати свої страхи. Неочікувана поява у житті головного персонажа пташки, котра стрімко змінила весь чітко організований спосіб життя самотника, виявилася знаковою у його долі.

Йонатан навчився долати свої страхи, звертатися за допомогою до людей, нарешті вийшов зі своєї крихітної кімнати, яка довгі десятиліття ізолювала його від навколишнього середовища. Він переборов у собі відчуття сорому за будь-які дрібниці, навчився контролювати свої думки. У цьому творі наскрізною є думка про те, що інколи в житті людини трапляється такий збіг обставин, який може докорінно змінити її установлений спосіб життя.

Уважаємо, що перспективними будуть дослідження новели «Голуб» П. Зюскінда з точки зору художнього моделювання внутрішнього конфлікту головного персонажа, а також цікавим може бути аналітичне осмислення перебігу емоцій Ноеля.

Література:

1. Бровко О. Новела у структурі української прози: монографія. Луганськ: Видавництво ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 400 с.
2. Варецька С. Роман про митця: постмодерна варіація (на прикладі романів «Бляшаний барабан» Г. Граса, «Сетра сну» Р. Шнайдера, «Парфуми» П. Зюскінда). *Питання літературознавства*. № 88. 2013. С. 144–156.
3. Гребенюк Т. Подія в художній системі сучасної української прози: морфологія, семіотика, рецепція: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 423 с.
4. Зюскінд П. Голуб; пер. з нім. І.С. Андрієнко-Фрідріх. Харків: Фоліо, 2012. 159 с.
5. Карабін У. Образність кольороназв у повісті Патріка Зюскінда «Голубка». *Іноземна філологія*. 2014. Вип. 127. Ч. І. С. 24–29.
6. Муратова В. Індивідуальний стиль Патріка Зюскінда та ситуація постмодерну. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Випуск 81 (3). 2009. С. 362–366.

Kovpik S. Function of the fate event in the short story "The Pigeon" by P. Susskind

Summary. The paper focuses on the analytical study of the fate-event functions in the short story "The Pigeon" by P. Susskind. The fate-event ensures the rapidity and dynamism of the plot of the literature work; it utmost condenses the development of events around the main character of the work. To understand the function of the event associated with the emergence of a pigeon, P. Susskind narrates about the isolation reasons of the main character from the outer world. The writer emphasizes that the childhood and youth of the main character Noel comprise a number of events that he preferred not to mention. The writer uses the possibilities of the fate-event to reveal the tragedy of the loneliness of the main character. Trying to escape the pigeon as a harbinger of death, Noel violates a number of his taboo principles. He forces himself and contacts with the outer world, from which he runs away all his life. There is a collapse in all spheres of his life after the pigeon has appeared. He lost his Sphinx self possession at work, as he is confused and inattentive. The fate-event disturbs his mental balance. He constantly ponders about the appearance of the pigeon, where the bird comes from, how to find a new support point in his life or to restore his mental balance.

The writer very skillfully conveys the psychological state of the hermit, emphasizing the flow of his emotions and moods. The life collapse in the fate of a lonely person

is an incredible tragedy, because the established and habitual course of monotonous events, which were predicted in advance, fundamentally changes.

The fate-event even causes disorder the mental balance of the main character. He is in a state of emotional tension, because the appearance of a bird becomes a real life problem for Noel.

It is noted that the fate-event provokes the activation of a number of Noel's phobias, and as we know, phobias are most often manifested in overly emotional and vulnerable

people. The phobia caused by an increased feeling of fear made up by a certain stimulus (pigeon) was not the subject to any rationale. Noel's helplessness evokes sympathy. Jonathan Noel fails to adapt to the outer world, his habits as well as his life eventually become meaningless. Unfortunately, he does not realize it before meeting the pigeon. The fate-event forces Jonathan to fight with himself, to overcome life difficulties.

Key words: phobia, imbalance, collapse, unpredictability, stability.